

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

DET ÄR MITT LIV!

OM SAMBANDET MELLAN BARNMISSHANDEL
OCH ATT INTE FÅ VÄLJA SIN FRAMTIDA PARTNER

Carolina Jernbro och Åsa Landberg

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Linnégatan 89 C
115 23 Stockholm

Org.nr: 802000-1072

Tel: +46 8 679 60 78
info@allmannabarnhuset.se
www.allmannabarnhuset.se

ISBN: 978-91-86759-37-7

Utgivningsdatum: Juni 2018

Utgivare: Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Författare: Carolina Jernbro och Åsa Landberg

Illustration & layout: Johan Andréasson, Hectornado

FÖRORD

År 2013 fick Länsstyrelsen Östergötland i uppdrag från regeringen, att utveckla ett nationellt kompetensteam. Förutsättningarna att ansvara för och utveckla det Nationella Kompetensteamet bygger på erfarenheter från de nationella regeringsuppdrag som Länsstyrelsen Östergötland sedan 2005 har haft ansvar för.

Det Nationella Kompetensteamet består av ett antal personer som har stora praktiska och teoretiska kunskaper om arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Kompetensteamets arbete har bland annat omfattat kunskaps- och metodutveckling samt föreläsningar vid ett stort antal utbildningstillfällen.

Inom ramen för uppdraget har även en nationell stödtelefon inrättats. Till den kan yrkesverksamma och ideellt verksamma ringa för att få råd och vägledning i ärenden som rör hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive tvångs- och barnäktenskap samt könsstympning av flickor och kvinnor. Samtalen till den nationella stödtelefonen ger både en bild av en omfattande och mycket allvarlig utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck samt synliggör kunskapsbehoven hos yrkesverksamma.

Länsstyrelsen Östergötland har vid flertalet tillfällen lyft vikten av att målgruppen barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning synliggörs i de undersökningar och kartläggningar som belyser våld mot barn och unga. Denna rapport är ett exempel på hur det kan se ut.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har på uppdrag av regeringen låtit forskarna Carolina Jernbro och Staffan Janson genomföra en kartläggning av våld mot barn i Sverige där frågor om barns ofrihet lyfts in för första gången. Länsstyrelsen Östergötland gav därefter Stiftelsen Allmänna Barnhuset i uppdrag att ta fram en kortare beskrivande och jämförande rapport om hur de unga med begränsat val gällande partner svarat kring olika former av våldsutsatthet, familjeförhållanden, mående och om de har berättat om sin utsatthet, jämfört med unga som inte uppgett begränsningar i val av partner.

Länsstyrelsen Östergötland betonar vikten av att denna målgrupps utsatthet blir ytterligare belyst och att vi genom ökade kunskaper kan ge utsatta barn och unga den hjälp de har rätt till och behov av.

Elisabeth Nilsson
Landshövding
Östergötland

Juno Blom
Utvecklingsledare
Länsstyrelsen Östergötland

Cecilia Sjölander
Generalsekreterare
Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Det är mitt liv!

Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner

Varje barn har rätt att växa upp utan våld, och målet är att allt våld mot barn ska upphöra. Det är det en bra bit kvar, i Sverige såväl som i resten av världen. Stiftelsen Allmänna Barnhuset har på uppdrag av regeringen låtit forskarna Carolina Jernbro och Staffan Janson genomföra en kartläggning av våld mot barn i Sverige.

Studien är en nationellt representativ elevenkårsundersökning genomförd i årskurs 9 i grundskolan och årskurs 2 på gymnasiet under senhösten 2016. Sammanlagt 4 741 elever har svarat på frågor om utsatthet för olika former av våld under hela uppväxten. Kartläggningen visar att de flesta barn som växer upp i Sverige inte utsätts för något våld alls från vuxna under uppväxten. Majoriteten av det våld som eleverna utsätts för är mindre allvarligt våld vid enstaka tillfällen. Men nästintill nio procent har varit utsatta för tre eller flera olika former av våld. Samma elever har även ofta utsatts för grovre och upprepade misshandel.¹

Det finns också vissa grupper av elever som är mer utsatta för barnmisshandel än andra, men det handlar om en ökad risk på gruppnivå. Det innebär att det finns elever som inte tillhör någon riskgrupp alls men som ändå är utsatta för barnmisshandel. Det innebär också att det finns elever som tillhör flera riskgrupper men som ändå inte är utsatta för barnmisshandel.

En sådan särskilt utsatt grupp är de elever som inte får bestämma över sitt eget liv. I den här rapporten beskriver vi närmare de samband som finns vad gäller att inte få bestämma över sitt eget liv och sin framtida partner och utsatthet för barnmisshandel. De siffror vi redovisar säger ingenting om orsakssamband, och oavsett hur dessa ser ut är tonåringar som inte får välja sin framtida partner en särskilt utsatt grupp som behöver uppmärksammas.

Barnmisshandel

FN:s barnrättskommitté gör en vid tolkning av begreppet våld mot barn. Den innefattar alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumelse, misshandel eller utnyttjande – däribland sexuella övergrepp – oavsett ålder på förövare. Kommittén understryker att barn kan uppleva våld från vuxna, men att våld också kan förekomma bland barn. Dessutom skadar vissa barn sig själva.

Kommittén är medveten om att olika former av våld mot barn ofta förekommer samtidigt. Den betonar att både pojkar och flickor riskerar att utsättas för alla former av våld, men att utsattheten för våldet delvis är olika och också upplevs olika beroende på kön.²

1. Jernbro, C. & Janson, S. (2017). Våld mot barn 2016 – en nationell kartläggning. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

2. FN:s kommitté för barnets rättigheter. (2014). Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 8 (2006). Barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrade former av bestraffning. Barnombudsmannen.

Barnmisshandel är när en vuxen person utsätter ett barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp eller kränkningar – men också när den vuxna försummar att tillgodosätta barnets grundläggande behov.³ I den här rapporten skriver vi främst om dessa olika former av barnmisshandel.

Våld som ett sätt att uppfostra

Fram till andra hälften av 1900-talet uppfattades aga, det vill säga tillrättavisning genom kroppslig bestraffning, som en effektiv och närmast nödvändig uppfostringsmetod i Sverige. Vid 1960-talets mitt ansåg nästan alla svenska föräldrar att det var deras plikt att slå sina barn för att de skulle växa upp till goda medborgare. Under de senaste decennierna har vuxnas våld mot barn i uppfostringssyfte minskat kraftigt i Sverige. Sverige var först i världen med att förbjuda alla former av våld mot barn (1979). Numera anser en stor majoritet av föräldrarna att allt slags våld mot barn är fel. I många andra länder lever föreställningen att våld är en acceptabel uppfostringsmetod kvar.

Föräldrar tar ofta till våld när de är trötta, stressade eller pressade av saker som inte har med barnet att göra. Det kan vara svårt att avgöra om våldet är en del i strategin att fostra, eller om föräldrarna helt enkelt låter stress eller frustration gå ut över barnet. Även grovt våld tillämpas på sina håll fortfarande som led i uppfostran. I länder som tillåter aga förekommer därför gränser för hur allvarligt våld som tillåts. I Sverige är allt våld mot barn förbjudet, vilket innebär att det som i äldre tider kallades för aga eller kroppslig bestraffning nu ryms i det som kallas barnmisshandel.

Forskning visar att aga som uppfostringsmetod inte har några bestående positiva effekter. Tvärtom påvisas från olika delar av världen att kroppslig bestraffning har starka samband med aggressivt beteende och psykisk ohälsa hos barnen. Dessutom finns vetenskapliga belegg för att våldet som vuxna använder för att uppfostra barn ofta trappas upp till mer allvarliga former av våld.⁴

Hedersrelaterat våld och förtryck

Det hedersrelaterade våldet och förtrycket kännetecknas bland annat av att det oftast är kollektivt utövat, att kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet är central och att valet av partner inte är individens eget val utan en angelägenhet för familjen eller hela släkten. Våldet och förtrycket drabbar både flickor och kvinnor samt pojkar och män och det är både män och kvinnor som är förövare. Ibland är en och samma person både själv utsatt och förövare, detta gäller inte minst pojkar och unga män.

Våld kan för det första utövas för att få personer att följa familjens normer och värderingar om exempelvis oskuld och om att sätta kollektivet före individen. Utsattheten kan då handla om att kontrolleras, tvingas leva med stora begränsningar och att utsättas för påtryckningar, hot och fysiskt våld.

3. Socialdepartementet. (2001). Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda. (SOU 2001:72).

4. Jernbro, C. & Janson, S. (2017). Våld mot barn 2016 – en nationell kartläggning. Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

För det andra kan våld utövas mot dem som brutit mot familjens normer och värderingar, med syftet att hindra att normbrott blir kända för en vidare krets eller för att familjen och släkten ska återvinna den förlorade hedern. Detta sker genom att den som brutit mot familjens normer och värderingar bestraffas. Det kan handla om att ha sex före äktenskapet, att vägra ingå ett arrangerat äktenskap, att gifta sig utan föräldrarnas godkännande, att vara otrogen, att skilja sig, klädstil eller att på andra sätt avvika från en stereotyp könsroll. Det händer också att offer för sexuella övergrepp utsätts för hedersrelaterat våld. Besträffningarna kan se ut på många olika sätt och kan till exempel handla om känslomässig och social utfrysning, kränkningar, tvångsäktenskap, fysiskt våld, inklusive mord.⁵

Barnkonventionen och våld

FN:s barnrättskommitté har tillsammans med FN:s kvinnokommitté gett ut en Allmän kommentar som handlar om avskaffande av skadliga sedvänjor. Till skadliga sedvänjor räknas återkommande sedvänjor och beteenden som handlar om diskriminering på grund av exempelvis kön eller ålder och som ofta innebär att enskilda utsätts för våld eller psykiskt lidande. Exempel på sådana skadliga sedvänjor är kvinnlig könsstympning, barnäktenskap och tvångsäktenskap, polygami samt hedersrelaterat våld.

Kommittéerna ser relevant datainsamling och statistik som avgörande för att säkerställa en effektiv politik, utveckla lämpliga strategier och bestämma åtgärder som kan få de skadliga sedvänjorna att upphöra. Den forskning vi presenterar i den här rapporten är ett exempel på sådan statistik.

Barnrättskommittén lyfter fram några artiklar ut Barnkonventionen som har särskild relevans vad gäller skadliga sedvänjor.⁶

- **Artikel 24. Barnet har rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.**
- **Artikel 19. Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar och andra vårdnadshavare.**
- **Artikel 37. Inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.**
- **Artikel 2. Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.**
- **Artikel 3. Barnets bästa ska alltid komma i första rummet.**
- **Artikel 6. Varje barn har en inneboende rätt till livet. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.**
- **Artikel 12. Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det.**

5. <http://www.hedersfortryck.se/>

6. Committee on the Elimination of Discrimination against Women & Committee on the Rights of the Child. (2014). Joint general recommendation No 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination of Women/general comment No 18 of the Committee on the Rights of the Child on Harmful practices.

Elever som inte tillåts att välja

Alltför många tonåringar växer upp i hem där de känner att deras möjligheter att välja och styra sina egna liv begränsas.

Eleverna har fått svara på om det stämmer mycket bra, ganska bra, ganska dåligt eller mycket dåligt att de själva får välja i en rad situationer:

Jag får själv välja ...

- ... vad jag ska ha på mig och hur jag ska se ut
- ... vilka kompisar jag ska ha
- ... vad jag ska göra tillsammans med mina kompisar
- ... vilka fritidsaktiviteter jag ska delta i
- ... vilken utbildning jag ska ha
- ... vilken religion/livsåskådning jag ska ha
- ... vilken politisk eller ideologisk uppfattning jag ska ha
- ... vem jag ska gifta mig med/leva tillsammans med som vuxen ⁷

De flesta elever upplever att de själva får välja i alla dessa situationer, men det finns också elever vars fria val begränsas.

Det var vanligare att elever som har en eller båda föräldrar födda utanför Norden inte fick välja själva. De aspekter där skillnaderna var särskilt stora var möjligheten att själv få välja religion/livsåskådning och möjligheten att själv få välja vem de ska gifta sig eller bo tillsammans med som vuxen. Att inte få välja hur en ska se ut eller vad en ska ha på sig, att inte få välja kompisar eller vad en ska göra med kompisarna, att inte få välja fritidsaktiviteter, utbildning eller politisk uppfattning är också vanligare bland de elever som har föräldrar födda utanför Norden. Skillnaderna är genomgående signifikanta.

7. Frågorna är hämtade från: Socialstyrelsen. (2007). Frihet och ansvar – en undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv. Socialstyrelsen.

TABELL 1. Möjligheten att själv få bestämma över sitt liv utifrån elevernas föräldrars ursprung.

Jag får inte själv välja ...	Båda föräldrar födda i Norden (72,8%, n= 3384)	En eller båda föräldrar födda utanför Norden (27,2%, n=1263)	Totalt %
... vad jag ska ha på mig och hur jag ska se ut	0,9	2,5	1,3
... vilka kompisar jag ska ha	1,4	5,4	2,5
... vad jag ska göra tillsammans med mina kompisar	2,8	6,7	3,9
... vilka fritidsaktiviteter jag ska delta i	1,6	3,6	2,2
... vilken utbildning jag ska ha	1,9	3,9	2,4
... vilken religion/livsåskådning jag ska ha	2,0	10,7	4,4
... vilken politisk eller ideologisk uppfattning jag ska ha	1,6	4,3	2,4
... vem jag ska gifta mig med/leva tillsammans med som vuxen	0,9	6,6	2,5

Det var något fler flickor (2,6 %) som rapporterade att de inte själva får välja framtida partner än pojkar (2,1%), men skillnaden är inte statistiskt signifikant.

De elever som inte får välja framtida partner rapporterade i högre grad sämre ekonomi i jämförelse med de som rapporterade att de själva får välja partner (14 % i jämförelse med 2,9 %). De rapporterade också i större utsträckning att föräldrarna missbrukade alkohol (18 % i jämförelse med 8 %) och narkotika (10 % i jämförelsen med 2,5 %) samt att föräldrarna hade psykiska problem (18 % i jämförelse med 6,8 %) eller hade försökt att ta sitt liv (12 % i jämförelse med 2,6 %). Dessutom uppgav elever som inte får välja partner i större utsträckning att deras föräldrar blivit dömda för brott (13 % i jämförelse med 3 %).

"Mina föräldrar försöker kontrollera mig och bestämma vad jag ska göra med mitt liv. Jag vet att de gör det för att de älskar mig och vill mitt bästa, men det är mitt liv och mina val." ⁸

"Mamma bryr sig väldigt mycket om mig tills hon vill bestämma vem jag ska jag gifta mig med i framtiden, och det är inte bra tycker jag."

8. Samtliga citat är hämtade från de fritextsvar som elever som inte upplever att de får välja sin framtida partner lämnat i enkäten.

"Mamma är för skyddande, då jag inte får göra nåt, pappa säger bara ifrån."

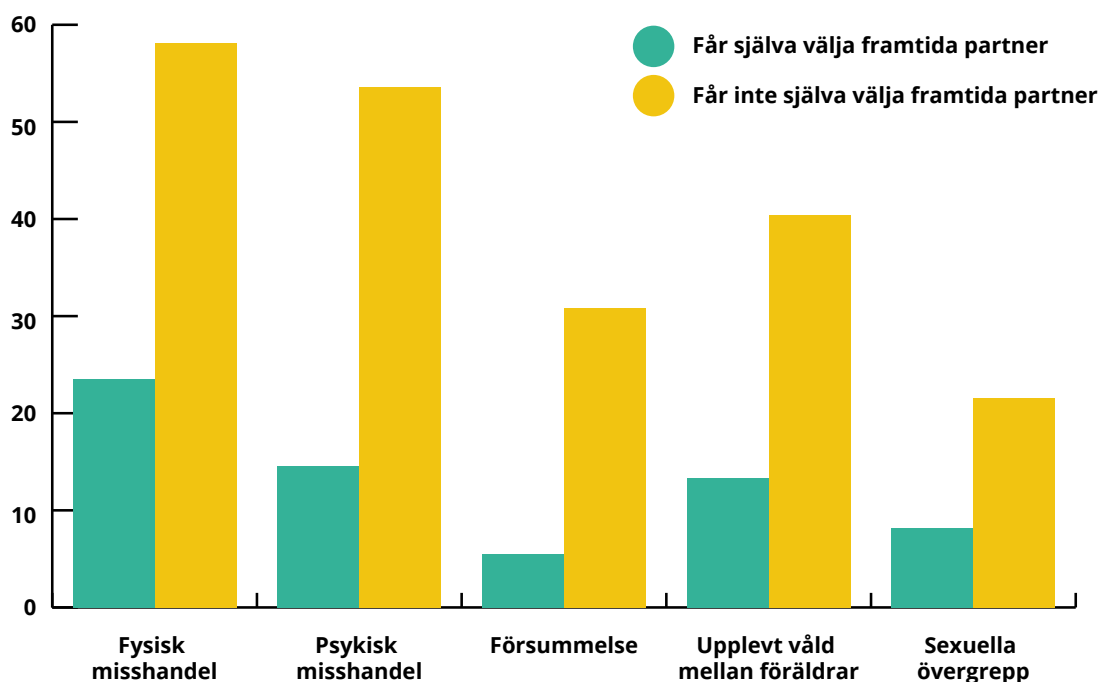
"Det är mest mina tre bröder som är problemet och farsan.
PS. Hur hjälper dessa svaren någon annan?"

Sambandet mellan att inte få välja sin partner och barnmisshandel

De elever som inte får välja sin partner är betydligt oftare än andra utsatta för olika former av barnmisshandel, 88 procent hade utsatts för någon form av barnmisshandel någon gång under uppväxten jämfört med 42 procent. Det handlar om fysisk misshandel, psykisk misshandel, att bevittna våld mot en förälder, sexuella övergrepp och försummelse.

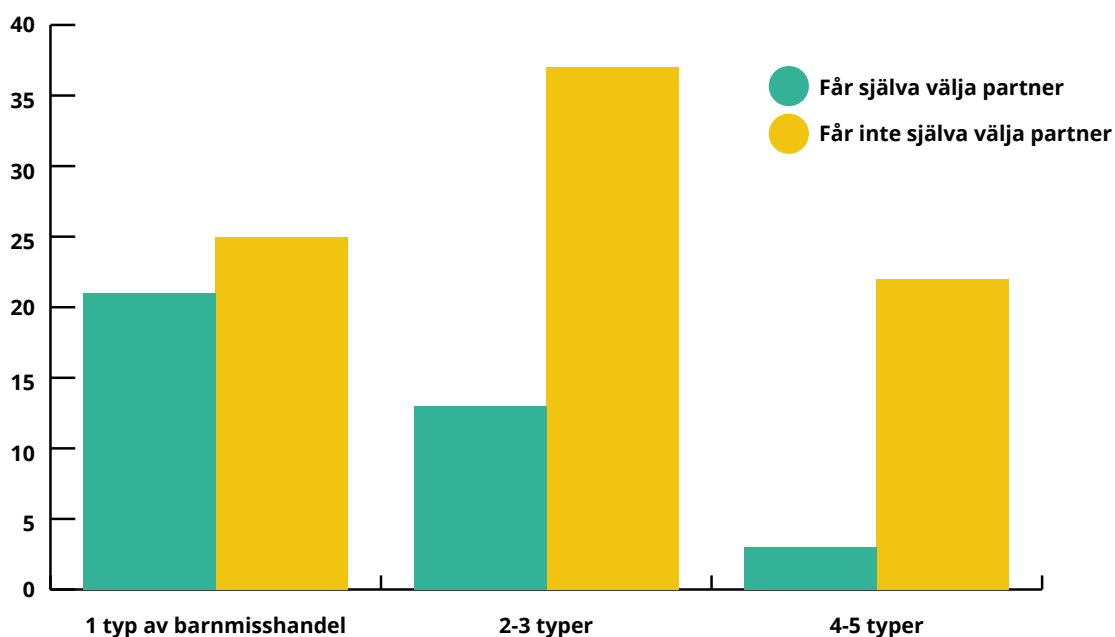
Det finns inga signifikanta könsskillnader när det gäller de olika formerna av misshandel i gruppen elever som inte själva får välja partner, vilket delvis kan förklaras med att gruppen är liten. Bland elever som själva får välja partner rapporterar däremot flickor utsatthet för alla former av barnmisshandel (förutom sexuella övergrepp och fysisk misshandel) i större utsträckning än pojkar.

FIGUR 1. Utsatthet för olika former av barnmisshandel. En jämförelse mellan de som själva får välja partner och de som inte själva får välja (%).

Forskning visar att de barn som riskerar att fara allra mest illa är de som är utsatta för flera olika typer av våld eller för våld vid upprepade tillfällen, det som kallas multiutsatthet eller polyviktisering. Olika former av barnmisshandel överlappar ofta varandra. Det gäller även i hög utsträckning för de tonåringar som inte själva får välja sin framtida partner, 59 procent har varit utsatta för minst två former av barnmisshandel i jämförelse med 16 procent av de som själv får välja framtida partner.

FIGUR 2. Multiutsatthet. En jämförelse mellan elever som själva får välja framtida partner och elever som inte får det (%).

"Jag tycker att barnmisshandel är fel för att man kan få sår eller något annat i resten av sitt liv och så kan inte barnet vilja."

"Det är väldigt hemskt att det kan ske. Vissa begriper inte hur det kan gå till, men det kan hända för minsta löjligaste saker. Men man lär sig att leva med det."

"Jag tycker att det är dumt och göra så när barn är små, då gör dom misstag men man behöver inte slå dom eller något liknande."

Fysisk barnmisshandel

Fysisk barnmisshandel kan vara att bli dragen i håret eller örat eller att bli slagen. Till allvarliga former av barnmisshandel räknar vi att bli sparkad, bränd eller skållad, klämd över strupen eller halsen, slagen med tillhygge och/eller hotad eller skadad av kniv eller skjutvapen.

De elever som inte får välja sin framtida partner hade utsatts för fysisk barnmisshandel i betydligt större utsträckning än andra elever, 58 procent jämfört med 24 procent. Den ökade förekomsten gäller alla former av fysisk barnmisshandel, såväl mindre allvarliga som mycket allvarliga former. Kraftiga slag, sparkar, att bli skållad med het vätska, att bli klämd över strupen/halsen, slag med tillhyggen och hot eller skador av kniv/skjutvapen är vanligare än bland andra elever.

Av de elever som inte får välja sin framtida partner har var femte tagit emot kraftiga slag av en vuxen, var fjärde har blivit sparkad, var tionde har blivit skållad med het vätska och nästan var tionde har blivit skadad av kniv eller skjutvapen.

Bland eleverna som inte får välja partner rapporterade dessutom 36 procent att vuxna i deras familj har slagit ett eller flera syskon och hälften av dessa uppger att detta hänt vid flera tillfällen. Bland elever som själva får välja parter är det tio procent som uppgav detsamma och endast 2,5 procent av dem rapporterade att det hänt flera gånger.

TABELL 2. Utsatthet för olika former av fysisk barnmisshandel. En jämförelse mellan de som inte själva får välja partner och de som får välja.

	Får själv välja	Får inte själv välja framtida partner
Blivit dragen i håret eller örat	13%	34%
Klappats till med handen	14%	44%
Blivit kraftigt slagen med hand eller knytnäve	4%	21%
Blivit sparkad	3%	25%
Blivit bränd eller skållad (med het vätska)	0,5%	10%
Blivit klämd över strupen/halsen	3%	16%
Blivit slagen med käpp, skärp, linjal eller liknande	4%	28%
Blivit hotad med kniv eller skjutvapen	2%	15%
Blivit skadad med kniv eller skjutvapen	1%	9%

Den vanligaste förövaren vid fysisk barnmisshandel mot elever som inte själva får välja sin partner var, liksom för andra barn, föräldrarna. Det finns dock andra signifikanta skillnader vid jämförelse med förövare av fysisk barnmisshandel mot de elever som själva får välja. Framför allt är det betydligt vanligare att de som inte själva får välja framtida partner blir slagna av släktingar (26%, i jämförelse med 6,5% bland de som får välja partner).

En signifikant större andel har blivit utsatta för fysiskt våld av ett syskon (42% i jämförelse med 27%) och det är flickorna som rapporterar detta i störst utsträckning. När det gäller utsatthet för fysiskt våld av andra jämnåriga finns inga signifikanta skillnader mellan de som får välja framtida partner och de som inte själva får välja.

TABELL 3. Förövare vid fysiskt våld. En jämförelse mellan de som inte får välja partner och de som får välja.

	Får själv välja partner	Får inte själv välja partner
Pappa	36 %	44 %
Styvpappa	4,3 %	15 %
Mamma	26 %	39 %
Styvmamma	2,1 %	12 %
Annan släkting	6,5 %	26 %
Familjehemsförälder	2,2 %	13 %
Vän eller bekant till familjen	4,0 %	13 %
Förskollärare/Lärare	7,9 %	15 %
Idrotts- eller fritidsledare	4,0 %	12 %
Någon helt okänd	9,4 %	20 %
Annan person:	4,1 %	4,9 %

* Fetmarkerade siffror markerar statistiskt signifikant högre andel än för elever som själva får välja sin partner

"Båda mina föräldrar vill alltid mitt bästa och strävar efter att deras barn alltid mår bra."

"När jag tänker på barnmisshandel så blir jag helt stum och det känns som att det är helt omöjligt att ta fram några ord eftersom att jag inte förstår hur man ens kan tänka tanken att misshandla någon, speciellt ett barn."

Eget våldsutövande

De som inte själva får välja partner, oavsett kön, rapporterade i större utsträckning att de själva hade utsatt sin mamma eller styvmamma för fysiskt våld i jämförelse med de som själva får välja (6% i jämförelse med 1%). De uppgav också i högre grad att de utsatt en partner för fysiskt våld (3,5% i jämförelse med 0,6%). Siffrorna bör dock tolkas med försiktighet då gruppen är liten.

Vem berättar de för?

Det vanligaste är att eleverna berättar att de misshandlats för en jämnårig. Det kan vara ett syskon, en flickvän/pojkvän eller en partner. Endast en liten del av eleverna avslöjar misshandeln för polis eller socialtjänst.

TABELL 4. *Kategori av person som elever avslöjar misshandeln för.*

Avslöjat misshandeln för:	% (n) av dem som rapporterat misshandel (totalt 61 personer)
Syskon	23 % (14)
Förälder/närstående vuxen	18 % (11)
Jämnårig vän	25 % (15)
Flickvän/pojkvän	9,8 % (6)
Personal inom skola (t ex lärare, skolsköterska, kurator)	9,8 % (6)
Socialtjänst	13 % (8)
Polis	8,2 % (5)
Hälso- och sjukvård	4,9 % (3)
BRIS, jourhavande kompis eller liknande	6,6 % (4)
Personal på ungdomsmottagning	3,3 % (2)
Vuxen i förening eller liknande	4,9 % (3)
För annan person	3,3 % (2)

Vilket stöd har de fått?

De elever som varit utsatta för fysisk barnmisshandel har fått frågan om de sökt eller fått professionell hjälp för det som hänt. Sammanlagt 43 elever som inte fick välja sin framtida partner har besvarat frågan.

Drygt hälften (51 %) uppgav att de inte behövt någon hjälp. En knapp fjärdedel (23 %) tyckte att de hade behövt hjälp men hade inte sökt. Resterande elever hade antingen

sökt hjälp utan att ha fått kontakt (9 %) eller var missnöjda med den hjälp de fått (16 %). Inte en enda elev hade fått hjälp som hen var nöjd med.

Även bland andra elever som utsatts för barnmisshandel finns ett stort missnöje med den professionella hjälp de erbjudits, men bland dem är cirka hälften nöjda med den hjälp de fått.

"Jag och pappa har haft det ganska svårt nu de senaste 3 åren. Jag har haft soc, polisen och familje-något med rättighet eller hjälp."

"Jävligt, men vill inte ta upp det igen det förstör bara."

Psykisk misshandel

Till psykisk barnmisshandel räknas att bli förolämpad många gånger, att många gånger bli behandlad som om man inte finns, att bli inlåst, att bli utelåst från hemmet eller att utsättas för hot om fysiskt våld.

De elever som inte själva får välja sin framtida partner är utsatta för psykisk barnmisshandel i betydligt större utsträckning än andra elever.

TABELL 5. Utsatthet för olika former av psykisk barnmisshandel. En jämförelse mellan de som själva får välja partner och de som inte själva får välja.

	Får själv välja	Får inte själv välja framtida partner
Isolerat dig från vänner/partner	12%	47%
Förolämpat dig (t ex kallat dig värdelös, dum, ful) många gånger	21%	54%
Låst in dig i källare, garderob eller liknande	2%	12%
Låst dig ute från hemmet	4%	23%
Hotat att slå eller skada dig	10%	44%
Behandlat dig som om du inte fanns många gånger	13%	34%

TABELL 6. Förövare av psykisk barnmisshandel. En jämförelse mellan de som själva får välja partner och de som inte själva får välja.

	Får själv välja partner	Får inte själv välja partner
Biologisk- eller adoptivpappa	49 %	53 %
Styvpappa	9,6 %	15 %
Biologisk- eller adoptivmamma	34 %	48 %
Styvmamma	6,4 %	12 %
Annan släkting	12 %	32 %
Familjehemsförälder	3,9 %	12 %
Vän eller bekant till familjen	7,9 %	17 %
Förskollärare/Lärare	12 %	14 %
Idrotts- eller fritidsledare	6,0 %	14 %
Någon helt okänd	12 %	15 %
Annan person:	3,1 %	6,8 %

* Fetmarkerade siffror markerar statistiskt signifikant högre andel än för elever som själva får välja sin partner

Upplevt våld mot en förälder

En form av psykisk barnmisshandel är när barn bevittnar eller upplever våld mot en förälder från den andra föräldern. Vi har valt att separat redovisa hur vanlig just den formen av våld är, och har då frågat om både fysiskt och psykiskt våld. Fysiskt våld kan exempelvis vara en örfil, att dra i håret, kasta saker på eller att slå eller sparka. Psykiskt våld kan vara att kränka med ord, förtrycka, dominera eller hota med fysiskt våld.

Av de elever som inte själva fick välja sin framtida partner hade 40 procent upplevt att en förälder utövat våld mot den andre föräldern (jämfört med 13 % av andra elever).

"Jag har aldrig varit med om det. Men jag har sett någon som har blivit misshandlad och det är min fantastiska mamma."

Försummelse

Fysisk försummelse kan vara att inte få tillräckligt med mat, att vara tvungen att gå med smutsiga kläder eller att föräldrarna är alltför påverkade av alkohol eller droger för att ta hand om barnet. Känslomässig (emotionell) försummelse kan leda till att barnet inte känner sig älskat, eller att ingen i familjen upplevs vara en källa till styrka och stöd.

Av de elever som inte själva fick välja sin framtida partner hade 31 procent försummats (jämfört med 5,5 % av andra elever).

"Jag tycker inte att det är okej med barnmisshandel, alltså när föräldrarna slår sina egna barn för varenda fel de gör. Annars kanske de aldrig i deras liv känner sig älskade. Kärlek framförallt är det viktigaste i sitt liv, och det bästa som finns."

"Jag? Mamma bryr sig, pappa inte."

"Min mamma vill alltid mitt bästa, min pappa är alkoholist."

"Jag och min pappa har knappt någon kontakt."

Sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp kan vara att någon exempelvis kysst, tagit på kroppen eller haft sex med ett barn mot hens vilja. Det kan också vara att någon tagit eller spritt avklädda bilder på barnet eller tvingat hen att se på när någon annan visat upp sin kropp.

Av de elever som inte själva fick välja sin partner hade 22 procent utsatts för sexuella övergrepp av en vuxen person (jämfört med 8,2 % av andra elever). Särskilt stor är skillnaden vad gäller pojkar som inte själva får välja framtida partner, drygt 14 procent hade utsatts för sexuella övergrepp i jämförelse med 1,7 procent pojkar som själva får välja partner.

"Även om enkäten är helt anonym kan det vara jobbigt att prata om vissa saker för de som blivit utsatta."

Hälsa

De elever som inte får välja sin partner mår betydligt sämre än andra barn.

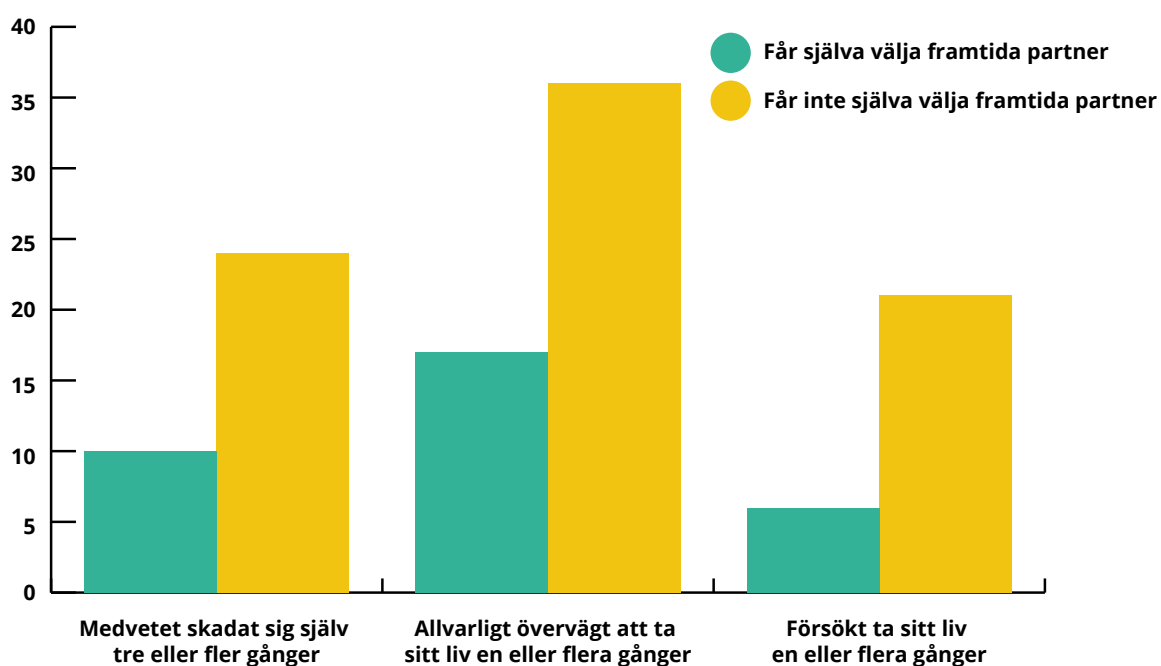
De elever som inte fick välja partner hade oftare flera psykosomatiska symtom och det var vanligare att de uppgav att de i allmänhet inte mår bra, jämfört med andra elever.

FIGUR 3. Hälsokonsekvenser – psykosomatiska besvär och allmänt mående.

Det var vanligt med självskadebeteende (24 % jämfört med 10 % bland elever som får välja själva) och självmordstankar (36 % jämfört med 17 % bland elever som får välja själva) och var femte elev som inte fick välja framtida partner hade mått så dåligt att hen försökt ta sitt eget liv.

FIGUR 4. Självskadebeteende, suicidtankar och suicidförsök.

"Att slå ett barn är fegt. De mentala skadorna och smärtan går inte ens att jämföra med den fysiska. Jag vill inte att någon annan ska behöva gå igenom eller leva med att ha blivit misshandlat så som jag har blivit. Smärtan försvinner aldrig."

"Jag tycker bara att barnmisshandel är så sjukt onödigt oavsett situation. Våld är det sämsta sättet att få ett barn att förstå eller lyssna. Blir ett barn utsatt för misshandel så lär det leda till depression och konsekvenser inför framtiden."

"Jag tycker att det är dåligt och att det kan förstöra en människa totalt. För mig har jag fått svår ångest av det och kan inte lita på folk. Har också fått aggressionsproblem."

"Barnmisshandel är fruktansvärt och kan ärra barn för livet. Jag själv har och går fortfarande igenom det och det gör riktigt ont, speciellt psykiskt. Ingen förtjänar att bli behandlad illa."

Attityder till våld

De elever som inte fick välja sin framtida partner accepterade i större utsträckning än andra elever att föräldrar använder fysiska bestraffningar eller kränkningar som ett led i barnuppfostran.

Av elever som inte får välja framtida partner accepterade 31 procent kroppslig bestraffning vid vissa tillfällen, i jämförelse med 11 procent av de som får välja. Av de som inte får välja tyckte 14 procent att det är helt okej att klappa till ett barn som gör en förälder arg, i jämförelse med 2,3 procent bland dem som får välja. 17 procent tyckte att det är okej ibland, i jämförelse med 8,3 procent bland dem som får välja.

"Barnmisshandel är inte bra men jag tycker att föräldrar borde få slå sina barn om de inte lyssnar, ett bra exempel är barn som går runt och tar droger, de flesta har aldrig blivit slagna utav sina föräldrar."

**"Det är fel att misshandla någon överhuvudtaget. Jag har bara ...
lätta örfilar på kinden, det var för jag hade gjort något dumt. Annars
tycker jag att barnmisshandel och andra typer av misshandel är fel."**

**"Jag tycker att oavsett vad ett barn har gjort så får man absolut
inte skada barnet varken psykiskt eller fysiskt."**

**"Fel till en viss grad, men ibland så hjälper det inte ens att
prata med barnet."**

**"Jag tycker att det är hemskt, visst det är okej om man är uppväxt
med det och man inte blir ärrig för livet, de som har annan bakgrund
förstår. Man kan få en hand på kinden men det är inget farligt. Men
när det är allvarligt och ens föräldrar är påverkad..."**

**"Det är inte värt det, prata om det istället. Sprid kärlek istället för
hat, it lasts longer."**

Slutord

Oavsett bakgrund och orsak är våld mot barn alltid fel. I Sverige har vi i stor utsträckning lyckats förebygga att föräldrar använder våld i syfte att uppfostra, men det allvarliga våldet mot barn har inte minskat över tid på samma sätt som de lindriga formerna.

Elever som uppger att de inte får välja sin framtida partner är som grupp betydligt oftare utsatta för flera typer av våld och för allvarligt våld än andra barn. Det är allvarligt nog att de begränsas i sina liv och i sina valmöjligheter, men den stora överrisken för barnmisshandel gör att dessa elever behöver fångas upp och vid behov erbjudas skydd och stöd.

Ytterligare ett skäl att uppmärksamma elever som inte får välja sin framtida partner är att det är vanligare att de accepterar att föräldrar använder våld. Det finns därmed en risk att en del av dem kommer att använda kroppslig bestraffning när de själva blir föräldrar. Det behöver förebyggas så att negativa generationsmönster kan brytas.

I kartläggningen framkommer inte bakgrunden till att eleverna begränsas i sina val, det vi vet är att det i stor utsträckning handlar om elever från familjer med sämre ekonomi och med föräldrar födda utanför Norden. Men det förekommer även att elever med föräldrar som fötts i Norden och har god ekonomi begränsas i sina val. Det är också vanligare att elever som inte får välja framtida partner rapporterar att deras föräldrar missbrukar alkohol eller narkotika, har en psykisk sjukdom och/eller har avtjänat fängelsestraff. Det gör att vi drar slutsatsen att det handlar om en heterogen grupp. Några exempel på sammanhang där det kan finnas vuxna som kan tänkas kontrollera sina barns val och möjligheter är familjer som invandrat från länder där det förekommer en traditionell hederskultur och arrangerade äktenskap, familjer som inte accepterar samkönade förhållanden, familjer med fundamentalistiskt religiösa uppfattningar och familjer med starka fördomar mot vissa grupper.

Det är mycket allvarligt att ingen av eleverna i kartläggningen är nöjd med det stöd de fått. Vi kan inte se utifrån elevernas svar vad missnöjet beror på, men det är tydligt att de inte fått det stöd de vill ha och behöver. Fortsatt forskning och metodutveckling behövs, och alla som arbetar med målgruppen måste vara noga med att involvera barn och unga i planeringen av insatser och att rutinmässigt följa upp hur de uppfattat det stöd de fått.

Informera!

Barn har rätt att få veta vilka rättigheter de har. De har rätt att veta vad våld är, vart de kan vända sig om de är utsatta och vilket skydd och stöd de har rätt till. Barn som Stiftelsen Allmänna Barnhuset mött vill gärna få den informationen från sina föräldrar, men betonar också att andra måste informera om det när föräldrarna är förövre. De tycker att förskola och skola är den naturliga platsen för information. Berätta för barn att ingen får göra dem illa och att de har rätt att få stöd och skydd om det händer.

Fråga!

Direkta frågor underlättar för barn att berätta om de är utsatta för våld. Ofta är det bra att kombinera information med en fråga.

Alla människor har rätt att bestämma över vem de vill leva med! Känner du att du får välja vem du vill leva med när du blir vuxen?

Ingen får göra barn illa. Men det finns ändå många barn som varit med om att vuxna eller andra barn gjort dem illa. Har det hänt dig?

Du har berättat att du inte får välja vem du vill vara tillsammans med eller leva med när du blir vuxen. Hur vet du det? Har någon hotat dig eller gjort dig illa? Har någon försökt tvinga dig att gifta dig mot din vilja?

Lyssna, stötta och slå larm!

Alla kan hjälpa till! Oavsett om du arbetar med barn eller om du är granne, vän eller släkting kan du reagera och säga i från när barn och unga inte får bestämma över sina egna liv eller när någon gör dem illa. Lyssna, stötta och slå larm om du misstänker att ett barn är utsatt!

När barn berättar om att de är utsatta för våld är första steget att lyssna lugnt. Barn som Stiftelsen Allmänna Barnhuset mött berättar att det är jobbigt när vuxna reagerar starkt och blir arga eller ledsna över det de får höra. Vuxna kan behöva hålla tillbaka sina egna reaktioner inför barnet.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har med hjälp av barn och unga skapat webbplatsen www.dagsattprataom.se. De berättar hur de vill bli bemötta av vuxna när de ska berätta om sexuella övergrepp eller om andra svåra saker:

- **Lyssna!**
- **Låt det ta tid, barn måste få berätta i sin egen takt!**
- **Ställ frågor – men inte allt för många...**
- **Var lugn!**
- **Tro på barnen!**

Många gånger räcker det med att den vuxna lyssnar och stöttar. Det kan vara skönt för barn att få höra att det som hänt är fel och att det inte är barnets fel. Den vuxna som får förtroendet kanske inte är den som kan stoppa våldet eller den som ska stötta på sikt. Men hen kan lyssna, stötta i stunden och föra över informationen till andra – som socialtjänst eller polis.

Ibland berättar barn om våld som upphört, och som är anmält och utrett. Det kan ändå vara viktigt för dem att få dela det som hänt. Andra gånger berättar de om våld som pågår eller om våld som ännu inte är utrett. Alla vuxna som arbetar med barn är skyldiga att anmäla till socialtjänsten vid misstanke om att barn far illa. Privatpersoner uppmanas att anmäla, men är inte skyldiga att göra det enligt lag.

- **Om du misstänker att ett barn far illa: Kontakta socialtjänsten!**
- **Om du upptäcker övergrepp som pågår eller om barn är i akut fara: Ring 112!**
- **Vill du anmäla ett brott till polisen: Ring 114 14 eller sök upp en polisstation!**

DET ÄR MITT LIV!

OM SAMBANDET MELLAN BARNMISSHANDEL OCH ATT INTE FÅ VÄLJA SIN FRAMTIDA PARTNER

Carolina Jernbro och Åsa Landberg

Alltför många tonåringar växer upp i hem där de känner att deras möjligheter att välja och styra sina egna liv begränsas. Det är vanligare att elever som har en eller båda föräldrar födda utanför Norden inte får välja själva, men även barn med svenskfödda föräldrar kan begränsas i sina val. Det kan handla om att inte själv få välja vem en ska gifta sig eller bo tillsammans med som vuxen (eller om en överhuvudtaget vill gifta sig). Det kan också handla om att inte få välja hur en ska se ut eller vad en ska ha på sig, att inte få välja kompisar eller vad en ska göra med kompisarna och/eller att inte få välja fritidsaktiviteter, utbildning, religion eller politisk uppfattning.

I den här rapporten beskriver vi närmare de samband som finns vad gäller att inte få bestämma över sitt eget liv och sin framtida partner och utsatthet för barnmisshandel. De elever som inte får välja sin partner är betydligt oftare än andra utsatta för olika former av barnmisshandel. Det handlar om fysisk misshandel, psykisk misshandel, att bevittna våld mot en förälder, sexuella övergrepp och försummelse.

De siffror vi redovisar säger ingenting om orsakssamband, men oavsett hur dessa ser ut är tonåringar som inte får välja sin framtida partner en särskilt utsatt grupp som behöver uppmärksammas.

Uppgifterna är hämtade från en nationellt representativ elevenkårsundersökning som Stiftelsen Allmänna Barnhuset låtit Carolina Jernbro och Staffan Janson genomföra inom ramen för ett regeringsuppdrag.

Stiftelsen
Allmänna Barnhuset

Stiftelsen Allmänna Barnhuset är en statlig stiftelse med uppdrag att stödja metod- och kunskapsutveckling i syfte att stärka barn och ungdomar i socialt utsatta situationer. Vårt arbete utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) och fokuserar på att öka kompetensen hos professionella som möter barn, genom att utveckla och sprida kunskap från forskning och praktik. Vi ger bland annat anslag till barn- och ungdomsforskning, driver egna utvecklingsprojekt, anordnar konferenser och seminarier samt ger ut böcker i aktuella frågor.
www.allmannabarnhuset.se

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Länsstyrelsen Östergötland har sedan 2005 nationella regeringsuppdrag för att förebygga och främja insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck, och dess olika uttrycksformer som t.ex. barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Länsstyrelsen Östergötland driver bl.a. en stödtelefon för råd och konsultation i situationer där barn och vuxna är utsatta, eller riskerar att utsättas. Syftet med stödtelefonen är att stötta yrkesverksamma och andra aktörer, så att de i sin tur kan ge utsatta barn och vuxna det stöd och skydd som de har behov av och rätt till.
www.hedersfortryck.se